

Odjel za politologiju Matice hrvatske

INICIJATIVA EU 1481

Unatoč tome što je Hrvatska članica Europske Unije, na institucionalnoj razini još uvijek nije poduzela potrebne mjere osude hrvatskog i jugoslavenskog komunističkog totalitarnog političkog sustava 1945-1990. Zbog toga je Hrvatska suočena s disfunkcionalnim upravljačkim političkim modelom utemeljenim na naslijeđenom gospodarsko-menadžerskom i političko-represivnom obavještajnom sustavu, koji i danas upravlja moćnim segmentima gospodarstva, politike i medija. Slučaj s otezanjem izručivanja jednog od vodećih hrvatskih i jugoslavenskih pripadnika tajne komunističke obavještajne službe Josipa Perkovića 2013. koji je ulazak Hrvatske u punopravno članstvo u Europsku Uniju od zaslužene nacionalne i europske proslave pretvorio u nezabilježen politički skandal i nacionalnu sramotu, paradigmatički je primjer prikrivanja komunističkih zločina, kojemu je uzrok dugogodišnje izbjegavanje osvješćivanja vlastite totalitarne prošlosti i rješavanje tog strukturalnog negativnog nasljeđa potrebnim zakonskim mjerama i hrvatskim prilikama odgovarajućim zakonom o lustraciji.

Uvjereni smo kako sve današnje zapreke za istinsko čišćenje hrvatskog društva od komunističkih društvenih anomalija kompromitiraju i usporavaju daljnji proces demokratizacije hrvatskog društva u skladu s europskim kulturno-civilizacijskim standardima zaštite ljudskih prava, a i stvaranje zrelog građanskog društva utemeljenog na istini i pravdi.

Na temelju pozitivnih iskustava europskih postkomunističkih zemalja koje su provele određeni oblik lustracije (sve bivše komunističke zemlje Europske Unije osim Slovenije i Hrvatske, a Zakon o lustraciji donijela je 2009. i Makedonija), držimo kako je vrijeme da se otvori institucionalna rasprava o nužnosti donošenja takvog zakona u Hrvatskoj. Smatramo kako je takav zakon o lustraciji neophodan preduvjet za uklanjanje nasljeđa totalitarne prakse unutar hrvatskih državnih i društvenih institucija kao i u gospodarskoj sferi, bez kojeg nema društvenog i gospodarskog napretka u daljnjoj demokratizaciji i pluralizaciji društva. Nije i ne može biti slučajno to što sve države u kojima je provedena lustracija danas, za razliku od naše, doživljavaju gospodarski rast.

Političke i gospodarske hrvatske upravljačke strukture obilježene negativnostima komunističkog režima i/ili nastale na njegovim temeljima i postavkama izravno su odgovorne za gospodarski slom Hrvatske. Pored toga najvidljivije posljedice njihovog upravljanja su visoka razina neslobode medija, pogubna tendencija nametanja jednonumlja i isključivosti u području kulture i znanosti te neučinkovito, neslobodno i politički ovisno sudstvo.

Lustracijski zakon treba biti usklađen s hrvatskim društvenim, političkim i pravnim prilikama. On ne predstavlja „lov na vještice“ niti ikakav oblik političkog ili ideološkog revanšizma. Pozitivna iskustva drugih postkomunističkih zemalja koje su provele lustraciju govore u prilog donošenja zakona, naglašavajući njegovu preventivnu ulogu te javan i transparentan postupak njegova donošenja i provođenja, čiji je cilj stabiliziranje vladavine prava za daljnju demokratizaciju društva.

Tranzicijska pravda potrebna nam je kao sustav mjera za uspostavu pune društvene pravde, vladavine prava i demokratskog sustava vrijednosti u tranzicijskim društvima koji izlaze iz totalitarnoga ili konfliktnoga razdoblja. U tom smislu spoznavanje komunističke totalitarne prošlosti podrazumijeva uspostavu mehanizama za utvrđivanje istine i odgovornosti kršitelja ljudskih prava u sklopu bivšeg totalitarnog režima, transformaciju sustava vrijednosti, konsolidaciju vladavine prava i reformu javnih institucija.

Tim bi ciljevima bitno pomoglo utemeljenje hrvatskoga memorijalno-dokumentacijskog centra komunističkih i ostalih totalitarnih zločina u Hrvatskoj i Jugoslaviji, čije bi djelovanje prvenstveno bilo usmjereno dokumentiranju i istraživanju te održavanju sjećanja na postupke totalitarnih i autoritarnih režima na hrvatskom narodnom i državnom području od razdoblja postojanja prve Jugoslavije do sloma komunističkoga režima godine 1990. Držimo kako bi djelovanje takvog centra kao ustanove koje će trajno raditi na osvješćivanju nasljeđa autoritarnih i totalitarnih režima, znatno podiglo svijest u javnosti o stvarnoj naravi takvih režima, ali i o demokratskim vrijednostima i ljudskim pravima koje su nijekali.

Postojanje takve ustanove važno je i zbog raširene prakse javnog idealiziranja razdoblja u kojem su postojali takvi režimi, odnosno širenja mitova o njima kao o razdobljima općega blagostanja i sreće u kojima su navodno uživali široki slojevi naroda. Nekritično glorificiranje komunizma i njegova vodstva ne samo da je krivotvorenje činjenica i povijesnih događaja i procesa, nego je i opasno relativiziranje koje navodno *Doba sreće* jednog totalitarnog sustava pretpostavlja ljudskim pravima i demokratskim vrijednostima. Držimo osobito opasnim što se i brojni zločini toga sustava opravdavaju navodnom borbom za neke druge vrijednosti. Stvara se, naime, dojam da je u ime nekih navodno viših i plemenitijih ciljeva opravdano činiti i najgore zločine, a potom da je dostatno tek pronaći prikladno obrazloženje zbog čega su počinjeni.

Hrvatska je 1. srpnja 2013. postala punopravnom članicom EU, čiji je Europski parlament kao najviše predstavničko i zakonodavno tijelo fašizam, nacizam i komunizam označio zločinačkim totalitarnim sustavima koji su počinili zločine protiv čovječnosti. Kao članica EU Hrvatska se obvezala primijeniti i poštivati cjelokupni zakonodavni i pravni sustav Unije koji uključuje i primjenu europskih normi o pravu i zaštiti žrtava totalitarnih sustava u Republici Hrvatskoj, i to ovih rezolucija i deklaracija:

- **Rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeća Europe broj 1096 o mjerama za uklanjanje nasljeđa bivših komunističkih totalitarnih sustava (1996)**

Među mjerama za uklanjanje negativnog nasljeđa komunističkih totalitarnih režima u rezoluciji Skupština „predlaže da bi pojedinci koji su počinili zločinačka djela tijekom komunističkih režima, trebali biti tuženi i kažnjeni po standardnom kaznenom zakoniku“. Skupština također „predlaže da procesuiranje pojedinih zločina ide ruku pod ruku s rehabilitacijom svih osoba koje su osuđene za 'kriminalna djela' koja u civiliziranom društvu ne predstavljaju kriminalne radnje, i osoba koje su bile nepravedno osuđene“. Skupština „pozdravlja otvaranje dokumenata tajnih službi za javnu istragu u nekim bivšim totalitarnim komunističkim zemljama“ i preporučuje primjenu prikladnog zakona o lustraciji u obliku administrativnih mjera za osobe „koje su držale visoke pozicije u bivšim totalitarnim komunističkim režimima i podržavale ih“. Skupština naglašava „da bi neke zemlje trebale uvesti administrativne mjere, kao što su zakoni o lustraciji i dekomunizaciji. Svrha tih mjera je isključiti

osobe iz državnih službi ukoliko im se ne može vjerovati da će ih izvršavati u skladu s demokratskim principima, pošto nisu pokazale privrženost i pouzdanost u prošlosti...“

- **Rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeća Europe broj 1481 o osudi komunističkih zločina** (2006), kojom su osuđeni zločini totalitarnih komunističkih režima;
(Članak 2: *Totalitarni komunistički režimi što su vladali u Središnjoj i Istočnoj Europi u prošlom stoljeću, a kakvi i danas postoje u nekoliko zemalja u svijetu, bili su bez iznimke obilježeni masovnim kršenjem ljudskih prava. Ta kršenja, koja se razlikuju ovisno o kulturi, zemlji i povijesnom razdoblju, uključivala su ubojstva i pogubljenja, kako individualna tako i kolektivna, umiranje u koncentracijskim logorima, smrt od gladi, deportacije, mučenje, prisilni rad i druge oblike kolektivnog fizičkog mučenja, progone zbog etničkih ili vjerskih razloga, odricanje slobode savjesti, mišljenja i izražavanje, slobode tiska, te odsutnost političkog pluralizma.*)
- **Rezolucija Europskog Parlamenta o europskoj savjesti i totalitarizmu od 2. travnja 2009**, kojom je utvrđeno da nijedno političko tijelo ili politička stranka nema monopol tumačenja povijesti pa se pozvalo na specijalizirano znanstveno istraživanje povijesti totalitarizma te otkrivanje i prosudbu svih zločina koje su počinili komunistički totalitarni režimi, a sve to u cilju pomirbe koju je moguće postići priznanjem odgovornosti za počinjene zločine i traženjem oprost, imajući pri tome u vidu potrebu moralnog preporoda.
- **Deklaracija Europskog parlamenta o proglašenju 23. kolovoza Europskim danom sjećanja na žrtve staljinizma i nacizma.**
Spomendan potječe od Praške deklaracije o zločinima komunizma od 3. lipnja 2008, koju je između ostalih predložio i potpisao Vaclav Havel i brojni članovi Europskog parlamenta. Podsjeća na pakt Hitlera i Staljina, njemačko-sovjetski pakt o nenapadanju poznat kao Sporazum Molotov-Ribbentrop potpisan 23. kolovoza 1939. kojim je postignut javni sporazum o nenapadanju i tajni sporazum o podjeli interesnih sfera u Istočnoj Europi.

Hrvatska je u Europski parlament izabrala svoje zastupnike koji su se obvezali predstavljati volju hrvatskog naroda, afirmirati i braniti hrvatske nacionalne interese u Europskom parlamentu. Oni su u Europskom parlamentu dužni ispuniti i svoje obveze glede poštivanja i primjene dotičnih europskih normi koje pravno nadilaze domaće nacionalno zakonodavstvo. Nužno je to i zbog uspostave jednakih mjerila za sve žrtve totalitarizama, jednako kako je Opća skupština UN-a uspostavila Opću deklaraciju o pravima čovjeka kao zajedničko mjerilo za sve narode i sve države, kao i opće priznate međunarodne norme o pravu i zaštiti žrtava.

Hrvatski zastupnici trebaju u Europskom parlamentu progovoriti o tome kako je Hrvatska još uvijek „država slučaj“ jer nikad nije kaznila nijedan od brojnih komunističkih zločina, i kako ne poštuje rezolucije i preporuke Europskog parlamenta o nužnosti osude komunističkih zločina, te zbog kojih razloga se državne strukture još nisu jasno distancirale od zločina koje je počinio totalitarni komunistički režim što kao obveza jasno proizlazi iz ovih odredaba **Rezolucije Parlamentarne skupštine Vijeća Europe br. 1481:**

Članak 5: *Poslije pada totalitarnih komunističkih režima u Središnjoj i Istočnoj Europi nije provedeno niti iscrpno i produbljeno međunarodno istraživanje, niti rasprava o zločinima što su ih počinili ti režimi.*

Članak 6: *Primjereno tomu široka javnost vrlo je slabo svjesna zločina što su ih počinili totalitarni komunistički režimi.*

Članak 7: *Skupština je uvjeren da je svijest o povijesti jedan od uvjeta što ih treba ispuniti zato da bi se izbjeglo ponavljanje takvih zločina u budućnosti.*

Članak 8: *Usto, Skupština je mišljenja da još uvijek žive žrtve zločina što su ih počinili totalitarni komunistički režimi, ili obitelji tih žrtava, traže sućut, razumijevanje i priznavanje njihovih patnja.*

Članak 12: *Sukladno tomu, Parlamentarna skupština snažno osuđuje masovna kršenja ljudskih prava koja su počinili totalitarni komunistički režimi, te odaje poštovanje žrtvama tih zločina.*

Članak 13: *Usto, ona poziva sve komunističke ili postkomunističke stranke država-članica koje to još nisu učinile da preispitaju povijest komunizma i vlastitu prošlost, da se nedvosmisleno distanciraju od zločina što su ih počinili totalitarni komunistički režimi, i da ih nedvosmisleno osude.*

Zbog navedenoga, a i zbog činjenice da je Hrvatski sabor 30. lipnja 2006. usvojio Deklaraciju o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnoga komunističkog poretka u Hrvatskoj 1945-1990. u kojoj je navedeno da su „...totalitarni komunistički režimi bili, bez iznimke, označeni masovnim povredama ljudskih prava“ kao i da „Hrvatski sabor smatra da on sam treba postati ključna nacionalna institucija za osudu zločina jugoslavenskog i hrvatskog totalitarnog komunizma...“ Hrvatski sabor Vladi Republike Hrvatske mora naložiti osnivanje muzejsko-dokumentacijskog centra o žrtvama komunizma i drugih totalitarizama u Hrvatskoj uz sve materijalne i kadrovske uvjete za njegovo odgovarajuće djelovanje.

S obzirom da ponajprije djelujemo kao građanska inicijativa i kao šire okupljalište hrvatskih intelektualaca i znanstvenika, na nepostojanje ćemo političke volje i deficita hrvatskih državnih pravosudnih institucija u osudi komunističkih zločina, ukazati ne samo hrvatskoj nego i široj europskoj javnosti i europskim institucijama (Europska komisija, Europski parlament) i upozoriti na poteškoće, opstrukcije i propuste u osudi komunističke totalitarne prošlosti u Hrvatskoj.

Zagreb, 21. svibnja 2015.

Pročelnik Odjela mr. sc. Jure Vujić